

Т.О. Кізима,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри імені С.І. Юрія
Тернопільський національний економічний університет

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВОГО ШАХРАЙСТВА: СВІТОВИЙ ДОСВІД І ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

Стрімкий розвиток світової економіки, поширення глобалізаційних процесів, збільшення обсягів банківських та інших фінансово-кредитних послуг призвели до підвищення ролі фінансів у сучасному житті. Водночас активне використання новітніх інформаційних технологій, безготівкової форми розрахунків спричинили зростання проявів шахрайства у фінансовій сфері. Оскільки фінансові шахрайства належать до надзвичайно «витончених» злочинів, то їх ідентифікація вимагає наявності відповідних знань щодо найбільш характерних ознак таких діянь та сучасних технологій їх виявлення.

Формування ефективної методики оперативного виявлення ймовірних фінансових зловживань український учений Н. Ковтун [1] пропонує здійснювати на основі системного аналізу з використанням математичних, аналітичних та психофізіологічних методів досліджень.

У зазначеному контексті досить цікавими, на нашу думку, є дослідження, проведені компанією ACFE у 2018 р. щодо виявлення випадків корпоративного шахрайства у різних країнах світу (табл. 1).

Таблиця 1

Статистика методів виявлення випадків корпоративного шахрайства у світі в 2018 р. [2]

Методи виявлення	% виявлення	Середня кількість місяців виявлення	Середні збитки, тис. доларів США
Підказка / натяк	40	18	126
Внутрішній аудит	15	12	108
Аналіз керівництва	13	14	110
Випадково	7	24	150
Інші	6	-	-
Звірка рахунків	5	11	52
Експертиза документів	4	18	130
Зовнішній аудит	4	23	250
Нагляд / моніторинг	3	6	50
За повідомленнями правового характеру (ДФС, поліція тощо)	2	24	935
ІТ-контроль	1	5	39
Сповідь	1	24	186

Як свідчать дані табл. 1, поради/натяки, внутрішній аудит та аналіз керівництва є основними методами виявлення шахрайства, які

сумарно були вказані у 68% випадків. При цьому необхідно зазначити, що про корпоративне шахрайство у більшості випадків ставало відомо з внутрішніх джерел (працівники – 53%, акціонери/власники – 2%), значно менше – із зовнішніх (замовники – 21%, постачальники – 8%, конкуренти – 3%) та інших джерел (анонімно – 14%, інші – 5%) [2].

За результатами дослідження «Шахрайство в українських компаніях», проведеного у 2017 році компанією Kreston GCG, «найбільш частими способами виявлення шахрайства в Україні, як і світі загалом, є внутрішній аудит і неофіційні внутрішні джерела. Однак, на відміну від України, для їх використання використовується ефективний і безпечний канал отримання інформації – «гаряча лінія». В Україні ж його використовують тільки 9% компаній і приблизно стільки ж сприймають як ефективний канал. Звертає на себе увагу і той факт, що, за оцінками респондентів, виявлення шахрайських дій доволі часто відбувається випадковим чином (при цьому частіше за інших практику випадкового виявлення відзначають представники секторів торгівлі і промислового виробництва, які, в свою чергу, частіше за інших зіштовхуються з шахрайством (в галузевому зрізі)» [3].

Схожі результати були отримані у 2018 р. й аудиторською компанією «PwC», згідно з якими 14% випадків шахрайства в українських компаніях було виявлено в результаті моніторингу підозрілих дій або шляхом інформування через неофіційні внутрішні канали, 14% випадків були виявлені випадково [4, с. 5].

Таким чином, ідентифікацію фінансового шахрайства як антисоціального та протиправного діяння доцільно здійснювати на основі комплексного використання усієї сукупності формальних та неформальних методів його виявлення, що сприятиме формуванню необхідних умов для його мінімізації в сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки.

Список використаних джерел

1. Ковтун Н. Методи індикативної оцінки можливого шахрайства у фінансовій сфері. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». 2011. Вип. 123. С. 11-15.
2. Все про шахрайські схеми в бізнесі та шахраїв! Частина 1. URL: <https://olenachumachenko.com/>
3. Ковбель А. Про шахрайство в українських компаніях. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/shahrajstvo-v-ukrajinskih-kompanijah-srijnjattja-top-menedzhmentu-1717029.html>
4. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018 року. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/economic-crime-survey.html>